

Complexnummer: 507759

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Jelgersmakliniek

Aantal complexonderdelen

4

Monumentnummers van complexonderdelen

507758, 507760, 507761, 507762

Woonplaats

Oegstgeest

Gemeente

Oegstgeest

Provincie

Zuid-Holland

Locatie van het hoofdobject

Rhijngeesterstraatweg 13, 2342 AN te Oegstgeest

Complexomschrijving

Inleiding In de periode 1900-1903 tot stand gekomen Sanatoriumcomplex voor Zenuwzieken genaamd 'Rhijngeest', nadien vernoemd naar de oprichter van de kliniek Jelgersma, gebouwd naar ontwerp van G.L. Driessen, directeur Publieke Werken te Leiden en uitgevoerd in chaletstijl. Het sanatorium werd gebouwd in opdracht van de gemeente Leiden, die hiervoor het landgoed Rhijngeest met opstallen had aangekocht en al eerder het nabij gelegen landgoed Endegeest had verworven, waarop in 1896-97 het krankzinnigengesticht 'Endegeest' was gerealiseerd. Het complex bestaat uit een kliniek (hoofdgebouw) bestemd voor ca. 80 zenuwlijders uit de middenstandsklasse, een directeur-geneesheerwoning, een klein vrijstaand paviljoen en een toegangshek en is grotendeels gesitueerd in het noordelijke gedeelte van de reeds onder complex-monumentnummer 451915 beschermde buitenplaats 'Rhijngeest'.

Omschrijving Het complex valt gedeeltelijk binnen de begrenzing van de beschermde buitenplaats Rhijngeest. Het hoofdgebouw, dat met de voorgevel op het park, op het zuiden, is georiënteerd, is gelegen even buiten de grens van het beschermde park van Rhijngeest. De directeur-geneesheerwoning, het paviljoen en het toegangshek bevinden zich binnen de beschermde parkaanleg. De woning van de directeur-geneesheer is op enige afstand ten zuidwesten van de kliniek gesitueerd, het paviljoen even ten oosten van de kliniek. De gebouwen zijn opgetrokken in chaletstijl met in de detaillering Jugendstil-invloeden en zijn witgepleisterd of witgeschilderd met rode kleuraccenten onder meer toegepast voor de balkons, vensters, segmentbogen en vakwerkstijlen. De situering in een rustige bosrijke omgeving en de chaletstijl geven het complex de uitstraling van een herstellingsoord. Aan de Rhijngeesterstraatweg bevindt zich, over de sloot langs de weg een hekwerk dat de entree naar de kliniek vormt. Het sanatoriumcomplex omvat de volgende onderdelen: 1. HOOFDGEBOUW (kliniek), zie voor de omschrijving bij complexonderdeel met monumentnummer 507758. 2. DIRECTEUR-

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

GENEESHEERWONING, zie voor de omschrijving bij complexonderdeel met monumentnummer 507760. 3. PAVILJOEN, zie voor de omschrijving bij complexonderdeel met monumentnummer 507761, en 4. TOEGANGSHEK, zie voor de omschrijving bij complexonderdeel met monumentnummer 507762. NB De bijgebouwen ten westen van de Jelgersmakliniek zijn van recente datum en vallen buiten de bescherming van het complex.

Waardering Het gaaf bewaard gebleven complex 'Rhijngeest' met bijbehorende directeur-geneesheerwoning, paviljoen en hekwerk is van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische en typologische waarden gelegen in de in chaletstijl en Jugendstil opgetrokken sanatoriumgebouwen uit 1900-1903, de cultuurhistorische waarden van het complex, en met name de betekenis van de kliniek voor de sociale en medische geschiedenis als eerste universiteitskliniek opgericht op initiatief van de eerste hoogleraar Psychiatrie en Neurologie te Leiden G.J. Jelgersma, de ontwikkeling en geschiedenis van de psychiatrische inrichtingen in Oegstgeest, alsmede vanwege de ensemblewaarden van het complex en de bijzondere situering in het park van Rhijngeest. Het complex heeft inmiddels typologische zeldzaamheidswaarde verkregen.

Monumentnummer*: 507758

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	06 oktober 1997
Kadaster deel/nr	82900/10

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Oegstgeest	Oegstgeest	Zuid-Holland

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Oegstgeest	B			5205

Omschrijving**

Inleiding: Hoofdgebouw van het Sanatorium voor Zenuwzieken 'Rhijngeest', later genaamd Jelgersmakliniek, gelegen in het noordelijk deel van de buitenplaats Rhijngeest. De kliniek is opgetrokken in chaletstijl met in de detaillering invloeden van de Jugendstil en was destijds voorzien van allerlei moderne voorzieningen en hygienische aanpassingen. De symmetrische opzet van de kliniek was afgestemd op de gescheiden verpleging van mannelijke en vrouwelijke patienten.

Omschrijving Symmetrisch opgezet witgepleisterd hoofdgebouw met contrasterende baksteenaccenten op bakstenen plint, bestaande uit een kelder, drie verdiepingen en een kapverdieping onder een samengesteld met rode kruispannen gedekt dak met overstek en terracotta pironen. Het gebouw heeft risalerende midden- en hoekrisalieten, respectievelijk met puntgevel en afgewolfd zadeldak, ter breedte van drie traveeën en teruggelegen bouwdelen van vier traveeën breed. De kapverdieping heeft verticale witgeschilderde betimmeringen in de topgevels aan de on derzijde afgezet met een rode bakstenen tandlijst. De gevels worden geleed door hoge schuif- en samengestelde vensters, geaccentueerd door rood geschilderde kozijnen en baksteen vensteromlijstingen. Onder de vensters zijn bakstenen afzaatlijsten en uitsparingen in baksteen waarin ventilatieroosters, boven de vensters strekken. De centrale ingangspartij is voorzien van natuurstenen stoeptreden en stoeppalen, een dubbele paneeldeur met Jugendstildetaillering en een hardstenen luifel ondersteund door consoles. De bovenliggende getoogde vensters zijn gevuld met glas-in-lood. In de top van de puntgevel bevindt zich in het houten voorschot een reliëf met het wapen van Leiden. Tegen de teruggelegen bouwdelen bevinden zich houten veranda's, opgenomen tussen baksteen steunberen, met sierlijke geklonken smeedijzeren hekwerken en bovenliggend balkon dat evenals de afgeronde kleine balkons op de tweede verdieping is voorzien van smeedijzeren hekwerkjes in dezelfde stijl. De entrees naar de veranda's en erkers zijn toegan kelijk via natuurstenen stoeptreden. In de zijgevels zijn ter hoogte van de gangen grote vensters aangebracht, klimmende smalle vensters markeren het trappenhuis. De achtergevel, afgesloten door een rechte houten lijst gedragen door kleine consoles, is sober uitgevoerd en heeft hoekrisalieten (afgesloten met puntgevels) en een driezijdige middenrisaliet. De contrasterende detailleringen van de voor- en zijgevels herhalen zich, zoals onder meer zichtbaar bij de licht getoogde vensters (strekken, afzaatlijsten), de steunberen tegen de teruggelegen bouwdelen, de natuurstenen treden van de middenrisaliet en de decoratieve afwerking van de schoorstenen. De inwendige structuur wordt op alle verdiepingen bepaald door twee loodrechte symmetrieassen, waaraan hoge, lichte kamers - al naar gelang de oorspronkelijke functie per verdieping variërend in afmeting en

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

decoratie - liggen. De assen snijden elkaar in een centrale achzijdige vide met lichtkoepel. Op de begane grond bevinden zich op de noord-zuid as de hoofdingang met portiersloge en achzijdige vestibule en in het verlengde de vm. hoogleraarkamer; aan de lange brede gang op de oost-west as bevinden zich aan de voorzijde de voormalige conversatie- en eetzaal, aan de achterzijde de voormalige laboratoriumruimten. Aan het einde van de gangen bevinden zich twee ruime trappenhuizen met bordestrappen voorzien van een lambrizinglijst. In de vide is een slanke, achzijdige, houten en ijzeren constructie in Jugendstil aangebracht. Op de etages is de houten balustrade voorzien van decoratieve ijzeren spijlen, die ook in de trappenhuizen zijn aangebracht. Daarboven zijn de openingen kort na de bouwtijd uit veiligheidsoverwegingen opgevuld met sierlijk vloeiende ijzeren tralies eindigend in fijne bladvormen en gedecoreerd met rosetten. In de gemeenschappelijke zalen, die door getoogde dubbele paneeldeuren vanuit de gang toegankelijk zijn, is onder de vensters een houten paneellambrizing aangebracht. De ruimten staan onderling met elkaar in verbinding door een breed kozijn waarin twee gekoppelde inklapbare paneeldeuren zijn opgenomen, voorzien van lijstwerk. De scheiding van de zalen en de erkers, alsook de scheiding van de vide en vestibule, wordt gemarkeerd door sierlijsten, langs de wanden gedecoreerd met cannelures en voorzien van consoles. Tegen de plafonds stucwerk met gestileerde florale motieven. Openslaande deuren geven toegang tot de veranda. In de gangen, entreepartij en veranda's zijn de oorspronkelijke tegelvloeren aanwezig. De oorspronkelijke indeling is ook op de verdiepingen gaaf bewaard gebleven. De kamers voor de verpleegden bevonden zich op de eerste en tweede verdieping en zijn eveneens voorzien van lambrizing, tegen de plafonds eenvoudige stuclijsten. Op de zolderverdieping bevonden zich de kamers voor het verplegend en huishoudelijk personeel. Nagenoeg alle kamers bezitten nog de oorspronkelijke paneeldeuren, de gangen zijn op alle verdiepingen voorzien van lambrizinglijsten. Verder op de verdiepingen enkele wastafels waaronder een keramische wastafel op gietijzeren consoles. Het glas-in-lood in Jugendstil van de ingangspartij keert terug in de vensters boven de deuren van de centraal gelegen kamers van de hoogleraar en het verzorgend personeel. Waardering: De Jelgersmakliniek, gebouwd als Sanatorium voor Zenuwlijders, met gaaf bewaard gebleven in- en exterieur en interieuronderdelen is van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische, typologische, cultuurhistorische, situerings- en ensemblewaarden. Het gebouw is het hoofdonderdeel van het sanatoriumcomplex en is met name van belang vanwege de sociaal-medische betekenis als eerste universiteitskliniek, opgericht op initiatief van G.J. Jelgersma.

Hoofdcategorie

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Gezondheidszorg

Functie

Kliniek

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 507760

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	06 oktober 1997
Kadaster deel/nr	82899/168

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Oegstgeest	Oegstgeest	Zuid-Holland

Locatiennaam	Locatieomschrijving
Oegstgeest	

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Oegstgeest	B			3502

Omschrijving**

Inleiding: In het park van Rhijngest, zuidelijk van de Jelgersmakliniek gelegen vrijstaande villa daterend uit het begin van de twintigste eeuw, in oorsprong bestemd voor de directeur-geneesheer van de Jelgersmakliniek en evenals het hoofdgebouw uitgevoerd in chaletstijl met witgepleisterde gevels met rode accenten. De detaillering van de villa vertoont overeenkomsten met die van het hoofdgebouw. Omschrijving: In baksteen opgetrokken witgepleisterde villa op onregelmatige plattegrond bestaande uit een kelder, een begane grond, een verdieping en een kapverdieping onder een samengesteld zadeldak met dakkapellen gedekt door rode kruispannen met pironen op de nokhoeken. De gevels zijn boven een vrij hoge bakstenen plint met afgeschuinde rollaag witgepleisterd, waarbij segmentbogen boven deuren en vensters en sierlijsten onder de vensters zijn uitgespaard. De kapverdieping heeft verticale witgeschilderde betimmeringen, aan de onderzijde afgezet met een bakstenen tandlijst. De gevels worden geleed door getoogde vensters voorzien van openslaande ramen of schuiframen deels met glas-in-loodbovenlichten. Risalerende ingangspartij onder een steekkap in de noordgevel. De entree, een paneel deur met smeedijzeren traliewerk, is voorzien van een luifel, drie hardstenen stoep treden met een ijzeren leuning. De oostgevel heeft een risalerend rechter bouwdeel onder een afgewolfd zadeldak, waarin zich op de kapverdieping een houten balkon rustend op corbelen bevindt. Ter linkerzijde op de begane grond een aangebouwde serre met op de verdieping een balkon met gemetselde borstwering met hoekpijler en hekwerk. Driezijdig afgesloten erker op het zuiden. In het teruggelegen - vlak gedekte - linker deel geven twee openslaande deuren vanuit het huis toegang tot het enigszins verhoogde en deels omsloten terras. Aan de noordwestzijde een eenlaags aanbouw uit de bouwtijd voorzien van een entree met paneel deur. In het inwendige is de oorspronkelijk indeling bewaard gebleven met oorspronkelijke details zoals de glas-in-loodbovenlichten, vergelijkbaar met het glas-in-lood toegepast in de kliniek. Waardering: De directeur-geneesheerwoning behorende bij de Jelgersmakliniek, met oorspronkelijke indeling en interieurdetails, is van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische en cultuurhistorische waarden en vanwege de situering en functioneel-ruimtelijke relatie met de Jelgersmakliniek.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen

Subcategorie

Dienstwoning(K)

Functie

Direkteurswoning

Monumentnummer*: 507761

Status rijksmonument
Inschrijving register* 06 oktober 1997
Kadaster deel/nr 82899/156

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Oegstgeest Oegstgeest Zuid-Holland

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Oegstgeest B 5205

Omschrijving**

Inleiding: Noordoostelijk van de Jelgersmakliniek in het park van Rhijngeest gelegen klein vrijstaand tuinpaviljoen, nabij de Rhijngeesterstraatweg, daterend uit het begin van de twintigste-eeuw en opgetrokken in chaletstijl. Omschrijving: In hout opgetrokken paviljoen van een bouwlaag op rechthoekige grondslag onder een met shingles gedekt zadeldak met overstek. Het paviljoen staat op een gemetseld basement met de voorgevel op het park georiënteerd. De gevels bestaan uit rood geschilderde vakwerkstijlen en regels met witgeschilderde houten panelen en diverse vensters, deels met de originele roedenverdeling. In de kopgevels een houten voorschot. In de voorgevel een centraal geplaatste dubbele entree deur met glaspanelen; gesloten achtergevel. Decoratief gesneden dakoverstek, voorzien van haanhout en makelaar. Waardering: Paviljoen behorende bij de Jelgersmakliniek van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische en cultuurhistorische waarden en vanwege de situering en de functioneel-ruimtelijke relatie met de Jelgersmakliniek.

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Sport, recreatie, vereniging en horeca Sport en recreatie Paviljoen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 507762

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	06 oktober 1997
Kadaster deel/nr	82899/147

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Oegstgeest	Oegstgeest	Zuid-Holland

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Oegstgeest	B			5205

Omschrijving**

Inleiding

Aan de Rhijngeesterstraatweg gelegen hekwerk op gemetselde wangen uit het begin van de twintigste eeuw en hoofdtoegang tot de Jelgersmakliniek.

Omschrijving

Toegangshek op twee gemetselde, licht gebogen wangen. De twee hekpijlers zijn opgetrokken uit grauwe steen en kleine natuurstenen hoekblokken en staan op basementen met een afgeschuinde rollaag en op de hoeken hardstenen hoekblokjes. De pijlers zijn afgedekt met een zware geprofileerde hardstenen dekplaat. De twee toegangshekken bestaan uit aan de bovenzijde ingezwenkte ijzeren traliehekken, aan de bovenzijde zijn de hekken voorzien van ijzeren punten.

Waardering

Toegangshek tot de Jelgersmakliniek van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische en cultuurhistorische waarden en vanwege de situering en de functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de Jelgersmakliniek.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Voorwerpen op pleinen en dergelijke	Erfscheidig(D)	Toegangshek

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument